

УДК 378

КВІТОСЛАВА АВРАМЕНКО

м. Миколаїв

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

У статті розглядається історичний досвід використання освітніх технологій у вищій педагогічній школі України у другій половині XX – на початку XXI століття. Розглянуто особливості розвитку освітніх технологій у зарубіжних вищих педагогічних навчальних закладах.

Автором доведено, що світові освітні стандарти впливають на оновлення державної політики в галузі освіти. Реалізація освітніх технологій у підготовці майбутніх педагогів сприятиме входженню України до Європейського освітнього простору.

Поява освітніх технологій у системі вищої педагогічної освіти відповідає соціально-педагогічним особливостям розвитку освіти в Україні у XX столітті і набуває подальшого розвитку у XXI столітті.

Ключові слова: майбутні педагоги, освітні технології, професійна підготовка педагогів, історичний досвід, вища педагогічна освіта України.

На сучасному етапі одним з пріоритетних завдань національної вищої освіти є підвищення якості підготовки майбутніх учителів, що залежить від ефективності навчально-виховного процесу у ВНЗ, зокрема – педагогічного профілю. Ми переконані, що історичний досвід запровадження освітніх технологій не втрачає своєї актуальності в умовах сьогодення.

Аналіз розвитку освітніх технологій у другій половині XX – на початку XXI століття дозволяє нам зробити висновок, що розвитку освітніх технологій притаманна діалектична єдність законів боротьби та єдності суперечностей руху по спіралі та інших. Отже, філософські, зокрема діалектичні, закони цілковито обумовлюють педагогічні процеси, виступаючи методологічною основою технологізації освіти.

Ми погоджуємося з О. Янкович, яка визначає освітні технології як особливі нововведення навчального закладу, які є результатом модернізації освітньої галузі та перенесення тенденцій промислового виробництва на розвиток шкільної практики [31]. Саме тому найважливіші суспільно-політичні події у державі діставали своє вираження у змістовій характеристиці технології.

Аналіз наукових вітчизняних та зарубіжних надбань переконує у спільному тракту-

ванні освітніх технологій як педагогічно-соціального феномену, який відповідає закономірностям педагогіки та основним положенням системного, діяльнісного, компетентнісного, гуманістичного підходів. Важливим є те, що ці підходи створювалися відособлено, саме в освітній технології проявилася їх єдність, взаємна доповнюваність та нерозривність [25, 38–39].

Аналіз психолого-педагогічних джерел, а також власний педагогічний досвід переконує, що вчителі сприймають освітні технології найчастіше як прогнозування навчально-виховного процесу відповідно до конкретно визначеної мети.

Мета статті – розглянути досвід використання освітніх технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів в Україні у другій половині XX – на початку XXI століття.

Із середини 20-х рр. у зарубіжній педагогіці розпочалася «технізація» навчального процесу, яка стала початком першого періоду розвитку освітньої технології у світовому масштабі. Нова технічна ера у навчальному процесі виникла внаслідок створення американцем С. Прессі механічних пристроїв для перевірки контрольних робіт. Він був переконаний, що цими відкриттями розпочиналася технічна революція у навчанні: «Освіта є вагомою галуззю індустрії, тому потрібно

застосовувати методи масового виробництва. В освіті цілком можлива своя «промислова революція» [13, 19].

Продовженням технічної революції стали перші програми аудіовізуального навчання, введені в США у 30-х рр. XX ст. [3, 123].

У 30-х рр. XX ст. розпочався новий період у розвитку освітньої технології за кордоном загалом та у колишньому СРСР зокрема, який характеризується широким використанням у Європі та США технічних засобів навчання («технологія в освіті»). У цей період вітчизняною педагогічною наукою було упущено шанс здійснити прорив у розвитку технологізації освіти через проникнення у практику навчально-виховного процесу ідей програмованого навчання. На заваді можливості зайняти пріоритетні позиції у розвитку освітніх технологій виявилось ставлення до кібернетики як до псевдонауки. Аналогічним був підхід до педології, генетики та інших наук, які були визнані буржуазними. Цього було достатньо для відхилення інноваційних підручників, у яких реалізовувалися ідеї програмування [19, 166].

Отже, освітня технологія виникла як технічний засіб навчання у педагогічному процесі: «технологія в освіті». Таким шляхом вона розвивалася декілька десятиріч, поки не почала асоціюватися з новими підходами до навчання, з проектуванням та моделюванням в освітніх закладах.

Дослідження науковців Н. Вейні, Дж. Інґліс, С. Сміта, Д. Хора щодо впливу програмованого навчання на успішність студентів виявили, що у слабших студентів вона поліпшилася. Причина сприятливих змін полягає, на думку вчених, в усуненні негативного чинника – недостатньої впевненості у собі, що завжало проявити себе на семінарських заняттях [14, 236]. Вченими було зроблено висновок, що програмоване навчання є незамінним у самонавчанні.

Прихильники технологічного підходу, висловлюючи невдоволення традиційним навчанням, передусім визначали можливість чітко й точно поставити мету, що слугувало в подальшому постановці та розробленню таксономії цілей у 1956 році американським ученим Б. Блумом [28, 187]. Протягом кількох

десятиліть вчення Б. Блума поширювалося та уточнювалося варіантами цілей: когнітивними, психомоторними, операційно-діяльними [12, 47].

Паралельно із розвитком ідей програмованого навчання закладалися основи системного підходу до організації навчального процесу. Американські спеціалісти вказували на зв'язок техніки системного підходу з методикою програмування, адже і в першому, і в другому випадках необхідно аналізувати реалізацію цілей навчання [10, 128].

Термін «педагогічна технологія» піддався масовому використанню за кордоном у 60-х рр. XX ст. У цей період було створено низку педагогічних видань: у США видавався журнал «Педагогічна технологія», в Англії – «Педагогічна технологія і програмоване навчання», в Японії – «Педагогічна технологія» [11, 123].

70-ті роки XX ст. характеризуються подальшими науковими пошуками як в галузі уточнення поняття, так і вироблення нових підходів до технологічної побудови навчального процесу [21, 28].

У цей час сутність поняття «освітня технологія» суттєво розширилося: з одного боку, її розуміють як проектування керованого навчального процесу, з іншого – як будь-яку новацію навчального процесу. Крім того, до цього поняття почали відносити фактично всі основні проблеми дидактики, а також пропозиції, спрямовані на вдосконалення навчального процесу [4, 201].

Освітня технологія визначалася також як галузь наукового знання. Такий підхід простежується у дослідженнях японського вченого Т. Сакамото. Він визначав освітню технологію як галузь наукового знання, мета якої – практичне вивчення можливостей досягнення максимальної ефективності навчання на основі правильного врахування всіх можливих чинників, які на нього впливають [4, 201].

Важливо зазначити, що тлумачення освітніх технологій у педагогічній теорії та практиці України на початку XXI ст. збігається із визначенням у зарубіжній педагогіці 80-х рр. XX ст., коли їх розуміли як: галузь педагогічного знання; використання технічних засобів навчання; проектування керованого навчального процесу до визначених цілей; будь-яку

педагогічну новачку. Різноманітність поглядів на технологічний підхід пояснювалася об'єктивними процесами розвитку освітніх технологій у кожній конкретній країні. Для кожного з етапів він набував своєрідних особливостей.

У 70-х рр. обґрунтуванню теоретичних основ освітніх технологій були присвячені численні міжнародні конференції, засідання ЮНЕСКО. На них освітнім технологіям відводилася роль рушійної сили процесу модернізації освітньої галузі. Проте вони дуже різнилися тлумаченням терміна. У дослідженнях українських вчених освітні технології визначали як систему дій з планування, забезпечення й оцінювання всього процесу навчання; комплексний інтегративний процес, який охоплює людей, ідеї, засоби та способи організації діяльності тощо [21, 17].

Отож за декілька десятиріч в історії освітніх технологій відбувся їх розвиток від використання аудіовізуальних засобів, телебачення до визначення змістового та практичного компонентів їх використання.

Обґрунтуванню теоретичних основ освітніх технологій також присвятив дослідження польський учений Ф. Янушкевич, який використовував термін «технологія навчання» на противагу популярному «освітня технологія». Її він розумів як організацію навчального процесу у ВНЗ та в усій системі вищої освіти. При цьому характерними їх ознаками він визначив такі: сучасність; оптимізація навчального процесу; синтез результатів, отриманих у суміжних із дидактикою галузях знання; науковість; програмування діяльності студента і викладача; оптимальність матеріальної бази навчального процесу; якісна оцінка результатів [27, 27–36].

Крім того, Ф. Янушкевич запропонував створення у ВНЗ центрів технологій навчання та визначив основні напрями їх діяльності, якими є: пропаганда педагогічних інновацій, координація досліджень базового навчального закладу в галузі впровадження сучасних технологій навчання; модернізація структури навчального закладу; удосконалення рівня підготовки викладачів до використання технологічного підходу [27, 119].

Аналіз джерел із розвитку освітніх технологій у 70–90-х рр. XX ст. свідчить, що в цей

період провідне місце у навчальному процесі займали інформаційно-комп'ютерні технології [6]. Їх масове використання стало передумовою для впровадження у XXI столітті дистанційної освіти як новітньої технології навчання у вищій школі.

За прикладами зарубіжних навчальних закладів у системі вищої педагогічної освіти нашої країни запроваджуються освітні та інноваційні технології: програмоване навчання, інтерактивні технології; дистанційна освіта, проектне навчання та інші.

Важливо зазначити, що у 90-х роках XX століття створилися сприятливі умови для розроблення нових підходів до формування змісту освіти. Це підтверджується появою значної кількості наукових робіт та публікацій у періодичних виданнях, присвячених проблемам конструювання змісту навчання, його інтеграції, розробленню та впровадженню стандартів вищої освіти, змістового наповнення навчальних модулів, створення варіативних моделей навчального процесу.

Так, починаючи вже з 1991–1992 н. р. колективами вищих педагогічних навчальних закладів України було розпочато роботу над реалізацією концепції ступеневої підготовки вчителів.

Важливо зауважити, що у цей період широкого розповсюдження набули дефініції: «навчальні технології», «технології у навчанні», «освітні технології», що пов'язано зі світовими тенденціями розвитку освіти.

Серед українських вчених, хто присвятив свої напрацювання сучасним технологіям, – А. Нісімчук, О. Падалка, В. Паламарчук, І. Смолюк, О. Шпак та інші [15]. Серед авторів статей тих років на сторінках педагогічних періодичних виданнях часто зустрічаються такі прізвища, як Г. Дорошенко, С. Заславська, В. Ільченко, В. Паламарчук, С. Подмазін та ін. [7].

Проведений нами аналіз названих джерел переконує, що більшість науковців визначають технологію навчання як сукупність психолого-педагогічних установок до вибору форм, методів, засобів, способів навчання та як організаційно-методичний інструментарій навчального процесу [15–16].

Таким чином, наприкінці XX століття українські вчені А. Нісімчук, І. Смолюк та

О. Падалка доводять переваги технологічного підходу у вищій школі через:

- цілеспрямованість діяльності викладача;
- забезпечення цілісності (взаємозв'язку) структури і змісту, гармонії елементів педагогічної системи у діяльності викладача завдяки проектуванню системи підготовки висококваліфікованих фахівців та ін. [15; 23].

Окрім наукових шкіл освітніх технологій, у педагогічних ВНЗ почали відкриватися окремі кафедри, які займалися дослідженням технологічного підходу та пропонували для студентів відповідні технологічні навчальні курси. У 1999 році кафедра педагогічної майстерності Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (нині – Тернопільський національний педагогічний університет) була реорганізована у кафедру педагогічної майстерності та освітніх технологій.

З середини 90-х років XX століття розробляються теоретичні засади та поширюються інтерактивні технології як особливий різновид освітніх. Одним із центрів їх дослідження в нашій країні став Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини. Професором О. Пометун було обґрунтовано теорію та методику реалізації різноманітних інтерактивних технологій, що представлено у напрацюваннях професорсько-викладацького складу [20].

У цей же період інші вітчизняні вчені детально розробляють модульну технологію навчання, яка дістає швидке розповсюдження у багатьох вищих педагогічних навчальних закладах завдяки розробкам А. Алексюка [2].

Наступний етап (початок XXI століття) розвитку освітніх технологій характерний впровадженням нових ІКТ, а також організацією досліджень учених щодо з'ясування різниці між навчанням за допомогою ІКТ та навчанням про ІКТ [8, 68].

У 2003–2004 н. р. в системі Міністерства освіти і науки України розпочався експеримент із впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації [17, 84]. Організатори експерименту висували завдання розроблення та експериментальної перевірки технологій застосування

елементів Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (далі – ECTS) в системі вищої освіти України та створення сучасної системи управління якістю освітньої діяльності суб'єктів навчального процесу [23, 103].

Приєднання до Болонської декларації сприяло реорганізації системи навчання майбутніх фахівців, перехід на двоступеневу підготовку – бакалавр та магістр. В експериментальних ВНЗ були розроблені робочі навчальні програми навчальних дисциплін підготовки бакалаврів та магістрів. До програм ставилися вимоги визначити технологію індивідуальної та самостійної роботи студентів. У новій системі підготовки фахівців також зросло значення діагностики навчальних досягнень студентів. Проте ця проблематика завжди була актуальною для українських ВНЗ, незалежно від приєднання до вимог європейської освітньої спільноти [18, 81].

Необхідно зазначити, що ці технології бурхливо розвивалися в українських ВНЗ ще до переходу на кредитно-модульну систему підготовки фахівців. Зокрема, в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка з 1999 року для забезпечення самостійної роботи студентів діяла програма впровадження інтерактивних технологій у самостійній роботі студентів. Для кожної навчальної дисципліни розроблявся інтерактивний методичний комплекс, який подавався студентові в електронному варіанті на дискеті, CD або у формі інтернет-сторінки у віртуальній бібліотеці університету [18, 99].

Вважаємо, що дана новація минулого століття не втратила своєї актуальності і до наших днів.

Приєднання українських ВНЗ педагогічного профілю до Болонської декларації зумовило необхідність розширення самостійної діяльності студентів. Важливо зазначити, що проблема самостійної роботи у професійній підготовці майбутніх учителів не була вирішена у другій половині XX століття. Проте на початку XXI ст. створюються умови для реалізації цієї ідеї.

Аналіз історичного розвитку освітніх технологій та його використання у професійній

підготовці педагогів дозволяє нам зробити такі висновки:

1. Особливістю освітніх технологій при підготовці педагогів у сучасних вищих закладах освіти є реалізація двох основних функцій: досягнення результату, який передбачений метою технології, а також формування в студентів умінь відтворювати алгоритм дій у майбутній професійній діяльності.

2. На ретроспективу вітчизняних освітніх технологій, обґрунтування його теоретичних основ у системі вищої освіти України вплинув розвиток технологічного підходу зарубіжних наукових розробок та закладів освіти.

Серед подальших напрямів наукових розвідок ми визначаємо аналіз використання новітніх освітніх технологій у професійній підготовці педагогів у системі вищої педагогічної освіти України.

Список використаних джерел

1. Авраменко К. Б. Впровадження технологічного підходу у методичну підготовку майбутніх учителів початкових класів / К. Б. Авраменко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. М. Т. Мартинюк]. — Умань : ПП Жовтий, 2011. — Ч. I. — С. 8—13.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник. — К. : Либідь, 1998. — 560 с.
3. Боголюбов В. И. Педагогическая технология: эволюция понятия / В. И. Боголюбов // Советская педагогика. — 1991. — № 9. — С. 123—128.
4. Буржуазная педагогика на современном этапе: Критический анализ / [под ред. З. А. Мальковой, Б. Л. Вульфсона]. — М. : Педагогика, 1984. — 256 с.
5. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології : моногр. — К. : МАУП, 2005. — 320 с.
6. Джури́нский А. Н. Новые технологии в системе образования Франции / А. Н. Джури́нский // Советская педагогика. — 1991. — № 4. — С. 132—136.
7. Заславська С. О. На шляху до нової технології навчання / С. О. Заславська, О. В. Чоботар // Рідна школа. — 1994. — № 5. — С. 69—70.
8. Зубченко О. Особливості сучасного етапу розвитку західноєвропейських педагогічних технологій / Олена Зубченко // Рідна школа. — 2004. — № 7—8. — С. 65—68.
9. Зязюн І. Філософські проєкції освіти й освітніх технологій / І. Зязюн // Шлях освіти. — 1996. — № 1. — С. 9—14.
10. Ильина Т. А. О применении системного подхода к вопросам организации обучения в зарубежной педагогике / Т. А. Ильина // Советская педагогика. — 1973. — № 3. — С. 127—136.
11. Ильина Т. А. Понятие «педагогическая технология» в современной буржуазной педагогике / Т. А. Ильина // Советская педагогика. — 1971. — № 9. — С. 123—134.
12. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта /

- М. В. Кларин. — М. : Знание, 1989. — 80 с. — (Новое в жизни, науке, технике. Серия : Педагогика и психология; № 6).
13. Кларин М. В. Технология обучения: идеал и реальность / М. В. Кларин. — Рига : Эксперимент, 1999. — 180 с.
14. Никандров Н. Д. Современная высшая школа капиталистических стран: Основные вопросы дидактики / Н. Д. Никандров. — М. : Высш. школа, 1978. — 279 с.
15. Нісімчук А. С. Педагогічні технології у вузі / А. С. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. С. Падалка. — К. : Укр. державний педагогічний ун-т, 1994. — 124 с.
16. Нові технології виховання : зб. наук. статей / відп. ред. А. Кириленко. — К. : ІСДО, 1995. — 156 с.
17. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу: документи і матеріали. Ч. 1 / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. ; за ред. В. Г. Кременя]. — Тернопіль : Вид-во ТДПУ імені В. Гнатюка, 2004. — 147 с.
18. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу: документи і матеріали. Ч. 2 / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. ; за ред. В. Г. Кременя]. — Тернопіль : Вид-во ТНПУ імені В. Гнатюка, 2004. — 202 с.
19. Педагогические технологии : [учебное пособие для студентов педагогических специальностей / под общ. ред. В. С. Кукушина]. — М. : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ», 2004. — 336 с. — (Серия : Педагогическое образование).
20. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [наук.-метод. посібник] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. — К. : А. С. К., 2003. — 192 с.
21. Практикум з курсу «Сучасні педагогічні технології» : [навч.-метод. посібник / укл. В. М. Солова, Н. І. Яковець, Т. А. Мушенко та ін. ; за заг. ред. Н. І. Яковець]. — Ч. 1. — Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2006. — 197 с.
22. Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу : Наказ Міністерства освіти і науки України № 774 від 30.12.2005 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=laws/education/prof-tech/6/0001/>.
23. Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / [кол. авт]. — К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. — Вип. 47. — 130 с.
24. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри та їх роль у підготовці майбутніх учителів / П. М. Щербань // Радянська школа. — 1986. — № 8. — С. 80—83.
25. Юдин В. В. Концепция педагогической технологии (элементы теории) / В. В. Юдин // Педагогические технологии. — 2007. — № 1. — С. 37—45.
26. Янкович О. І. Розвиток освітніх технологій у педагогічних інститутах України у 1957–1970 рр. / О. І. Янкович // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. — Ужгород, 2007. — Вип. 1, № 11. — С. 172—174.
27. Янушкевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования / Ф. Янушкевич ; пер. с польск. О. В. Довженко. — М. : Высш. школа, 1986. — 135 с.
28. Bloom B. S. et al. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook 1: cognitive domain / B. S. Bloom. — N.Y. : David McKay Co., 1956. — P. 187—215.

KVITOSLAVA AVRAMENKO
Mykolaiv

**THE HISTORICAL EXPERIENCE OF USING EDUCATIONAL TECHNOLOGIES
IN PREPARATION OF FUTURE TEACHERS IN UKRAINE
(SECOND HALF OF XX – BEGINNING OF XXI CENTURY)**

The article deals with the historical experience of the use of educational technologies in higher pedagogical school of Ukraine in the second half of XX – beginning of XXI century. The peculiarities of the development of educational technology in foreign higher educational institutions.

The author proved that the world educational standards affect update national educational politics. The implementation of educational technologies in the training of future teachers favor the entry of Ukraine into the European educational space. The emergence of educational technologies in higher pedagogical education corresponds to socio-pedagogical features of development of Ukrainian education in the twentieth century and acquires further development in the XXI century.

Key words: future teachers, educational technology, training of teachers, historical experience, higher pedagogical education of Ukraine.

КВИТОСЛАВА АВРАМЕНКО
г. Николаев

**ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УКРАИНЕ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XX – НАЧАЛО XXI ВЕКА)**

В статье рассматривается исторический опыт использования образовательных технологий в высшей педагогической школе Украины во второй половине XX – начале XXI столетия. Проанализированы особенности развития образовательных технологий в зарубежных высших педагогических учебных заведениях.

Автором доказано, что мировые образовательные стандарты влияют на обновление государственной политики в области образования. Реализация образовательных технологий в подготовке будущих педагогов благоприятствуют вхождению Украины в Европейское образовательное пространство.

Появление образовательных технологий в системе высшего педагогического образования соответствует социально-педагогическим особенностям развития образования Украины в XX и приобретает последующего развития в XXI столетии.

Ключевые слова: будущие педагоги, образовательные технологии, профессиональная подготовка педагогов, исторический опыт, высшее педагогическое образование Украины.

Стаття надійшла до редколегії 04.05.2016